

PROVOCAREA IDENTITĂȚILOR

✎ Maria IACOB, Dumitru IACOB

Foto: Eugen MIHA

O primă privire

La câteva zile după închidere, dar și în zilele Summitului, ideile observatorilor, ale comentatorilor și ale jurnaliștilor sunt oarecum amestecate. Neîndoielnic, dominante sunt aprecierile pozitive, optimiste, comentariile încărcate de satisfacția țintelor atinse. Evident, pentru o asemenea stare de spirit au existat temeuri suficiente. Proiectul extinderii Alianței a fost, în esență, validat. Două state din zona sensibilă a Balcanilor de Vest, Croația și Albania, au primit invitația de a se integra în NATO. Ucraina și Georgia au fost scoase din ambiguitatea unui des repetat "dacă?" (dacă vor primi invitația de aderare...), rămânând doar variabila timpului ("când?" va deveni operațională invitația...). Afganistanul rămâne o opțiune strategică fundamentală a Alianței, Summitul producând decizia operațională necesară. Nu în ultimul rând, a fost reținută disponibilitatea Alianței pentru extensia scutului antirachetă. În același timp, privind lucrurile din unghiul de observație al Bucureștiului, este îndreptățită mulțumirea oficialităților române, și chiar a opiniei publice, pentru prezența simultană și la aceeași masă, în capitala României, a șefilor de stat semnificativi din Europa și din lume, împreună cu secretarul general al NATO, cu secretarul general al ONU, cu președintele Comisiei Europene și cu reprezentanții Băncii Mondiale. În cele din urmă, a fost reținută reacția pozitivă a oficialilor și a jurnaliștilor acreditați față de buna organizare a Summitului și ospitalitatea cordială a gazdelor de la București.

N-au lipsit însă momentele de ambiguitate și incertitudine, nedumeririle și chiar insatisfacția explicită. Macedonia și-a văzut năruite, în ultima clipă, speranțele în primirea invitației de aderare. Vetoul Greciei, dar și al altor state, și hotărârea Alianței de a respecta și promova ideile și interesele fiecărui stat membru s-au dovedit hotărâtoare. Nemulțumirea reprezentanților Macedoniei, exprimată atât la București, cât și la ei acasă, a fost reală și vehementă. În același timp, atât ucrainenii, cât și georgienii așteptau, indiscutabil, mai mult; au avut însă înțelepciunea să înțeleagă și să accepte că între "dorință" și "putință" există o diferență și o distanță inevitabile. În sfârșit, în relațiile mass-media, o atenție distinctă a fost acordată Rusiei și participării președintelui Vladimir Putin la lucrările Consiliului NATO-Rusia. Când facem aceste prime observații, este vineri, ziua a doua a summitului, lucrările Consiliului NATO-Rusia tocmai au început, iar mass-media, televiziunile de știri, mai ales, sunt aproape obsesiv preocupate de detaliile a tot ce întreprinde președintele Putin. Cu sau fără voie, mass-media induce ideea că, de fapt, Rusia este "regina balului". Într-o atmosferă atât de încărcată emoțional, cu atât de multe componente ale mesajului construite inertial și cu fața mai ales spre trecut, parcă simți nevoia să faci apel la "idei" și la "viața reală". În spatele vorbelor se află faptele, realitatea complexă a intereselor geopolitice și geostrategice, dar se află înaintea de toate oamenilor cu sufletul și cu aspirațiile, cu viața lor care a fost, așa cum a fost, din generație în generație, și mai ales cu viața lor care va să vină, cât mai ferită de

suferințe și necazuri. În această idee, nu strică o privire spre stratul de adâncime, spre paradigmele constitutive și evolutive ale Alianței Nord-Atlantice.

Axele NATO

În timp, Alianța Nord-Atlantică și-a structurat și a afirmat, cu o vizibilitate ridicată, două axe constitutive, axa valorilor și axa securității. Ideea este, în esență, simplă, verosimilă și consistentă. Statele membre ale Alianței împărtășesc aceeași tablă de valori – în primul rând, democrația și drepturile omului, dezvoltarea durabilă – și cooperează politico-militar, oferindu-și reciproc asistență, în temeiul celebrului articol 5, din tratatul constitutiv, pentru securitatea valorilor afirmate în comun. Firește, congruența celor două axe explică ansamblul opțiunilor strategice ale României în ultimele două decenii, de la aderarea României la NATO până la prezența militarilor români în teatrele de operații din Balcani, Afganistan și Irak. Aceste două axe sunt profunde, consistente și vizibile. Ele lucrează, la nivelul opiniei publice și al mass-media, într-un registru dublu. Pe de o parte, au rolul de a stimula încrederea în valorile cardinale ale partenerilor din interiorul Alianței. În același timp, mass-media, ca vector de opinie, preia tablă de valori a opiniei publice și o prezintă nu numai ca opțiune dezirabilă, ci și ca opțiune, cel puțin parțial, realizată. Se creează, la nivel

de percepție publică, o stare de fapt, în numele căreia oamenii, de la oamenii de pe stradă până la factorii guvernamentali, se consideră îndreptățiți să solicite și să aștepte integrarea în Alianță ("atât timp cât împărtășim și respectăm valorile democrației, suntem îndreptățiți să facem parte din Alianța statelor democratice..."). Mai mult decât atât, Alianța este tot mai mult percepută ca un club al statelor și al oamenilor liberi și prosperi, iar apartenența la Alianță, drept o garanție a libertății și prosperității. În acest context, sunt de înțeles nemulțumirile explicite ale Macedoniei față de amânarea aderării, cât și cele, mai reținute, ale Ucrainei și Georgiei.

Axele valorilor și ale securității, deși esențiale, nu epuizează realitatea profundă a spațiului autohton și contemporan de securitate. Pur și simplu este de observat cele două axe tradiționale – ale valorilor și ale securității – "lucrează"

într-un spațiu mult mai complex, marcat de procesele globalizării. De fapt, globalizarea ca atare se dovedește a fi un proces bivalent, probabil cea mai potrivită denumire a sa fiind glocalismul. Pe de o parte, este vorba despre vectorul, ca atare, al globalizării, cu izvoarele din care acesta se alimentează – comunicațiile digitale, economia de piață globală și managementul inovativ al corporațiilor –, cât și despre localism, ca expresie a intereselor și identităților locale. În lumea globală și globalizantă, asistăm în chip firesc la o explozie, adesea dramatică și violentă, a diversității și a specificității locale. În acest context, la primele două axe avute în vedere – valorile și securitatea – trebuie adăugate axele globalizării și ale identităților. Una din cele mai severe provocări în lumea de azi este cea identitară. Drept urmare, securitatea identitară a devenit una din magistrarele politicilor de securitate din lumea de azi, Terorismul, drept agresiune militară

a unui "deficit de identitate", precum, s-ar părea, în cel puțin unele din cazurile anterioare, ci mai curând a unei identități afirmate "în exces". Este cu puțință ca Summitul de la București să fi adus în prim-plan o problemă și foarte veche, și foarte nouă, o problemă fierbinte în ultimele două decenii, problema noilor identități și să impună reflecție și analize privind trecerea de la identitățile naționale, care sunt departe de a fi epuizate, la "noile identități", specifice proceselor integrării regionale și lumii globale. În fond, în acest sens, și NATO, și Uniunea Europeană, și Rusia, și Ucraina, cât și Georgia, și Afganistanul, și Irakul, cât și entitățile statale ale Balcanilor de Vest se află în plin proces de proiectare și asumare a noilor identități.

În ceea ce privește solicitările de aderare ale Ucrainei și Georgiei, explicațiile sunt încă mai complexe. Există și aici, cel puțin până la un punct, problema unui deficit, relativ, de identitate, cel puțin în sens geopolitic și geostrategic. Mult mai complexă este însă percepția axei globalizării. În acest sens, nu trebuie să trecem peste faptul că în lumea globală există riscuri globale – precum terorismul, riscurile energetice și informatice – pentru contracararea cărora nu pot fi eficiente decât politicile globale. Or, în chip evident, în lumea riscurilor și a politicilor globale trebuie examinat rolul NATO ca organizație a securității globale și natura relațiilor dintre NATO și Rusia.

În această perspectivă, ideile tind să capete un contur tot mai clar. Deși mai ales țările din "vechea Europă" înclină să păstreze Alianța în spațiul său tradițional, cel euroatlantic, o serie de voci americane și proamericane tind să privească Alianța la nivel global, fapt ce s-ar concretiza inclusiv prin invitarea pentru aderare a unor state din Extremul Orient și din zona Pacificului. Probabil această idee răspunde unui fapt esențial – lumea este globală. Iar în lumea globală – din nou faptele o dovedesc – procesele securității globale nu pot fi gestionate decât prin parteneriatul dintre NATO și Rusia. Lucrările Consiliului NATO-Rusia, cooperarea Rusiei în Afganistan, prin acceptarea transporturilor nonmilitare pe teritoriul național, și, nu în ultimul rând, postfața Summitului de la București scrisă tot pe malul Marii Negre, dar la Soci, dovedesc forța geostrategică și operațională a conlucrării dintre SUA, NATO și Rusia.

Dincolo de aceste fapte, rămân, inevitabil, interogații și interpretări posibile. Astfel, ne putem întreba ce înseamnă, într-o lume a riscurilor și a securității globale, o structură globală de securitate? Ar putea fi NATO o asemenea structură, și în ce mod s-ar putea redesena profilul, identitatea fiecărei entități în parte și relațiile dintre NATO și ONU?

Apoi, având în vedere "nucleul dur" al relațiilor dintre NATO, SUA și Rusia, ne putem întreba dacă următoarea țară invitată să adere la Alianță nu va fi chiar Rusia sau va fi cu puțință o meta-alianță, între NATO și Rusia. Cea de-a doua eventualitate este ceva mai complicată, pentru că deschide un registru nou, dar deja vizibil pe teren, al celor care ar putea intra în "noua Alianță" dinspre NATO sau dinspre Rusia.

În fine, dacă NATO este un club al celor liberi și prosperi, așa cum afirma constant mass-media, inclusiv cea autohtonă, atunci interogațiile devin dramatice. Prima interogație lucrează în registrul globalizării, vizând condițiile în care toate statele, întreaga lume pot fi libere și prospere. Dacă aceste condiții pot fi formulate în mod rațional, atunci este firesc să ne întrebăm dacă NATO are capacitatea strategică, morală și operațională de a construi viitorul dezirabil al omenirii. Oricum, o primă consecință este dificil de gestionat. Este greu să refuzi proiectul oricărei entități de a-și dori binele și, în același timp, de a admite că binele are o singură sursă. Dacă acest fapt ar fi adevărat, atunci NATO se încarcă, în mod explicit, cu răspunderea generării binelui global. A binelui pentru toți. A doua interogație vizează relația dintre imaginea binelui global și identitățile locale. Mai simplu spus, tocmai aceasta ar putea fi cea mai serioasă provocare cu care se confruntă, în prezent, în sens mental, Alianța Nord-Atlantică, relația complexă și tensionată dintre binele și securitatea globală, și identitățile locale.

Summitul, mass-media și balaurul cu șapte capete

Cu mai bine de zece ani în urmă, în zilele premergătoare Summitului de la Madrid, care urma să nominalizeze statele invitate să adere la Alianță în primul val, remarcam, într-o analiză găzduită tot în săptămânalul Armatei, tonul emoțional și deficitul de expertiză în mesajul mass-mediei autohtone. Anii au trecut, iar lucrurile au evoluat, nu neapărat în rău. În zilele Summitului, cele mai multe canale media și-au făcut datoria apelând la experți și la jurnaliștii proprii; au făcut-o prompt și cu onestitate profesională. Din păcate, am reținut și o stridentă. Un canal de știri filma obsesiv, ore în șir, poarta reședinței în care își petrecuse noaptea președintele Rusiei, ca și cum din spatele porții ar fi urmat să apară balaurul... Ar fi fost mult mai folositoare o analiză simplă, concretă și onestă a relațiilor dintre NATO, România și Rusia. Pentru noi toți ar fi mult mai productivă trecerea de la cunoașterea mitică (în acest caz, mitul balaurului) la cunoașterea științifică, inclusiv în mesajul mass-media. A cam sosit vremea...